

ՆԱԽԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՍԱԽՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ Ը

ՔԱՂԱՔԱՅԻ Խ. ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՆՏ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 285 ՆՈԴՎԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ՝ ՆԱԽԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՍԱԽՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՆԱԽԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

12 սեպտեմբերի 2009թ.

Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Նարոյությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ն. Դանիելյանի (գեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Վ. Նովհաննիսյանի, Ն. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի,

համաձայն ՆՏ Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետի, 101 հոդվածի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 25, 38 եւ 69 հոդվածների,

դրնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Խ. Սուքիասյանի դիմումի հիման վրա՝ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285 հոդվածի 2-րդ մասի երկրորդ պարբերության՝ Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղ. Խ. Սուքիասյանի՝ 23.04.2009թ. դիմումն է սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործով գեկուցողի հաղորդումը, կողմերի գրավոր բացատրությունները, հեղափոխելով ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285 հոդվածի 2-րդ մասի երկրորդ պարբերության՝ Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքին ընդունվել է Նայասարանի Նանրապետության Ազգային ժողովի կողմից 1998 թվականի հուլիսի 1-ին, ՆՏ Նախագահի

կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի սեպտեմբերի 1-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 12-ից:

ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող 285 հոդվածը փոփոխվել է ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից 2006 թվականի մայիսի 25-ին ընդունված՝ «Նայաստանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» օրենքով:

ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285 հոդվածը վերնագրված է «Կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ կալանավորման ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդությունների քննումը», որի 2-րդ մասի երկրորդ պարբերությունը 2006 թվականի մայիսի 25-ի խմբագրությամբ սահմանում է.

«Ներախուզման մեջ գտնվող մեղադրյալի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու միջնորդությունը դատարանը քննում է միջնորդությունը ներկայացրած անձի եւ հերախուզման մեջ գտնվող մեղադրյալի պաշտպանի մասնակցությամբ, եթե նա մասնակցում է գործին»:

2. Քննության առարկա գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին: Երեւանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանը 05.03.2008թ. որոշում է կայացրել ՆՏ հատուկ քննչական ծառայության վարույթում քրեական գործով մեղադրյալ Խ. Սուքիասյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց կալանք կիրառելու մասին՝ նրան հայտնաբերելու պահից 2 ամիս ժամանակով:

Դիմողի ներկայացուցիչները 11.11.2008թ. միջնորդություն են հարուցել Երեւանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարան՝ դիմողի նկատմամբ կալանք կիրառելու մասին նույն դատարանի վերը նշված որոշման բողոքարկման համար սահմանված ժամկետի բացթողումը հարգելի համարելու եւ վերականգնելու մասին:

Երեւանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 21.11.2008թ. որոշմամբ միջնորդությունը մերժվել է:

Դիմողի ներկայացուցիչները միջնորդությունը մերժելու վերաբերյալ վերը նշված որոշումը 08.12.2008թ. բողոքարկել են ՆՏ վերաքննիչ քրեական դատարան՝ միաժամանակ ներկայացնելով նաեւ դիմողի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու մասին ընդհանուր իրավասության դատարանի որոշման դեմ վերաքննիչ բողոք՝ այն ըստ էության քննության առնելու համար:

ՏՏ վերաքննիչ քրեական դատարանի կողմից 22.12.2008թ. կայացված երկու որոշումներով առաջին բողոքը մերժվել է, իսկ երկրորդը թողնվել է առանց քննության:

ՏՏ վճռաբեկ դատարանի 03.03.2009թ. որոշմամբ վերաքննիչ քրեական դատարանի վերը նշված որոշումների դեմ բերված վճռաբեկ բողոքը վերադարձվել է:

3. Ըստ դիմողի՝ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285 հոդվածի վիճարկվող դրույթը հակասում է ՏՏ Սահմանադրության 3 հոդվածի, 16 հոդվածի 3-րդ մասի եւ 25 հոդվածի պահանջներին:

Ըստ դիմողի՝ ՏՏ Սահմանադրության 16 հոդվածի 3-րդ մասի բովանդակությունից բխում է, որ դատարանի որոշմամբ կալանավորվել կարող է միայն ձերբակալված անձը, ընդ որում՝ 72 ժամվա ընթացքում: «Այսինքն՝ անձին դատարանի որոշմամբ կալանավորելու նախապայմանը նրա՝ ձերբակալված լինելն է: Այլ կերպ ասած, Սահմանադրության նշված նորմն արգելում է դատարանին կայացնել անձին կալանավորելու որոշում այն դեպքում, երբ վերջինս ձերբակալված չէ կամ, թեև ձերբակալված է եղել, սակայն մինչև դատարանի կողմից համապատասխան որոշում կայացնելը լրացել է նրան ձերբակալվածի կարգավիճակում պահելու առավելագույն 72 ժամը»: Ներեւաբար, ըստ դիմողի՝ վիճարկվող նորմը, հնարավորություն ընձեռնելով դատարանին՝ անձին կալանավորելու որոշում կայացնել հեռակա կարգով՝ նրա բացակայության պայմաններում, առերեսույթ հակասում է ՏՏ Սահմանադրության 16 հոդվածի 3-րդ մասի պահանջներին:

Դիմողը դիրքորոշում է հայտնում նաեւ առ այն, որ «... այն ընթացակարգը, որ նախատեսված է Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասով, հեւրախուզման մեջ գտնվող անձին երաշխիք է տալիս ոչ միայն մասնակցելու իր նկատմամբ կալանքը որպէս խափանման միջոց կիրառելու կամ չկիրառելու հարցի դատական քննությանը, այլեւ նշված դատական քննության ընթացքում այս առթիվ ներկայացնելու իր առարկությունները, ներառյալ՝ միջնորդելու իրեն գրավով ազատ արձակելու մասին»:

ՏՏ Սահմանադրության 25 հոդվածի ենթադրյալ խախտման առնչությամբ դիմողը փաստարկում է, որ «... այն իրավիճակը, երբ հեւրախուզման գործընթացը երկարատեւ բնույթ է կրում, իսկ հեւրախուզման մեջ գտնվող մեղադրյալը, որի նկատմամբ որպէս խափանման միջոց հեռակա կարգով ընտրված է կալանավորումը, այդ ողջ ժամկետում գրկված է Նայաստանի Նանրապետությունից դուրս գալու կամ Նայաստանի Նանրապետություն մուտք գործելու, իսկ Նայաստանի Նանրապետության փարածքում գտնվելու դեպքում՝ ազատ փեղաշարժելու եւ բնակության

վայր ընտրելու հնարավորություններից, անհամապետելի է Սահմանադրության 25-րդ հոդվածի հետ»:

4. Պատասխանողը՝ առարկելով դիմողի փաստարկների դեմ, գտնում է, որ ՏՏ Սահմանադրության 16 հոդվածով սահմանված իրավանորմը վերաբերում է ձերբակալման ինստիտուտին, այլ ոչ թե կալանավորմանը: Ուստի պարահական չէ, որ նշված նորմում օգտագործվում է «ձերբակալված անձ» եւ «ձերբակալման պահից» բառակապակցությունները, ինչից ուղղակիորեն բխում է, որ փվյալ նորմը վերաբերում է ոչ թե բոլոր այն անձանց եւ այն դեպքերին, երբ հնարավոր է կալանավորում կիրառել, այլ՝ միայն ձերբակալման ինստիտուտին:

Ինչ վերաբերում է 72 ժամվա ընթացքում որոշման ընդունման պահանջին եւ դատական նիստին անձի ներկայության ապահովմանը, ըստ պատասխանողի՝ դրանք սոսկ երաշխիքներ են, որպեսզի դատարանի կողմից համապատասխան գնահատական փրվի քրեական հետապնդում իրականացնող մարմնի գործողությունների եւ որոշման հիմնավորվածության վերաբերյալ:

Միաժամանակ, պատասխանողն անհրաժեշտ է համարում կարելու էլ այն հանգամանքը, որ դատարանը լիովին իրավասու է կալանավորման մասին որոշում ընդունել նաեւ առանց քրեական հետապնդում իրականացնող մարմնի միջնորդության, կամ քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինը նման միջնորդություն կարող է անել նաեւ այն դեպքում, երբ անձի նկատմամբ ձերբակալում չի կիրառվել: Այսինքն՝ ձերբակալման իրավական հետեւանքը ցանկացած դեպքում պետք է լինի կամ 72 ժամվա ընթացքում անձի ազատ արձակումը, կամ կալանավորման մասին որոշման ընդունումը, բայց կալանավորման համար նախապայման չէ անձի ձերբակալված լինելու փաստը:

Ներկայաբար, ՏՏ Սահմանադրության 16 հոդվածի 3-րդ մասի մեկնաբանումից ամենեւին չի հետեւում, որ կալանավորման համար միակ նախապայմանը ձերբակալումն է, դրանք որոշակի դեպքերում հաջորդում են միմյանց:

Անդրադառնալով այն հարցին, թե անձի բացակայությամբ վերջինիս կալանավորման մասին որոշում ընդունելը հակասում է, արդյոք, ՏՏ Սահմանադրության 25 հոդվածով սահմանված՝ անձի ազատ փեղաշարժվելու իրավունքին, պատասխանողն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ Սահմանադրության 43 հոդվածի պահանջներին համապատասխան՝ անձի ազատ փեղաշարժվելու իրավունքը կարող է սահմանափակվել օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում պետական անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանման, հանցագոր-

ծությունների կանխման, հանրության առողջության ու բարոյականության, այլոց սահմանադրական իրավունքների եւ ազատությունների, պարվի եւ բարի համբավի պաշտպանության համար: Ներեւաբար, մեղադրյալի նկատմամբ կալանավորման կիրառման միջոցով ազատ փեղաշարժի իրավունքի սահմանափակումը չի հակասում Սահմանադրության 25 հոդվածին:

5. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Նայասփանի Նանրապետությունը, հռչակելով իրեն որպես իրավական պետություն, ՆՆ Սահմանադրության 16 հոդվածով հստակ նախապեսում եւ երաշխավորում է յուրաքանչյուր անձի՝ անձնական ազատության եւ անձեռնմխելիության իրավունքը: Սահմանադրության այս հոդվածը, վերարտադրելով Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 5 հոդվածի, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 3 հոդվածի, Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 9 հոդվածի դրույթները, սպառիչ կերպով սահմանում է անձին ազատությունից զրկելու դեպքերը՝ կանխորոշելով յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում անձի ազատության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափ նպատակներ:

ՆՆ Սահմանադրության 43 հոդվածն անձնական ազատության եւ անձեռնմխելիության իրավունքը չի դիտարկում որպես այդ հոդվածի հիմքերով սահմանափակվող իրավունք: Առկա է իրավունքների սահմանափակման այն առանձնահատուկ դեպքը, երբ Սահմանադրությունն է որոշում փվյալ իրավունքի սահմանափակման չափանիշը, սահմանները եւ դեպքերը՝ դա չվերապահելով նույնիսկ օրենսդրի իրավասությանը:

Սահմանադրական դատարանն ընդգծում է, որ, ՆՆ Սահմանադրության 16 հոդվածի 1-ին մասում ամրագրելով անձին ազատությունից զրկելու դեպքերը, սահմանադիրը միեւնույն ժամանակ դրանցում արտացոլված նպատակներով եւ հիմքերով անձին ազատությունից զրկելու ձեւերի ընտրությունը վերապահել է օրենսդրի հայեցողությանը՝ որեւէ կերպ չկանխորոշելով, թե յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում կամ կոնկրետ նպատակին հասնելու համար ինչ դատավարական ընթացակարգային միջոցառումներ կարող են կիրառվել: ՆՆ քրեական դատավարության օրենսգիրքը, ՆՆ Սահմանադրության 16 հոդվածի 1-ին մասին համահունչ, որպես դրանցում ամրագրված՝ առանձին իրավաչափ նպատակներին հասնելու դատավարական միջոցներ, նախապեսել է ձերբակալումը եւ

կալանավորումը, միաժամանակ որոշակիացնելով դրանցից յուրաքանչյուրի գործառույթը, նպատակը եւ հիմքերը:

ՆՏ Սահմանադրության 16 հոդվածը՝ հեղափոխելով անձին կամայականորեն ազատությունից զրկելը բացառելու նպատակ, իր 2-րդ, 3-րդ եւ 4-րդ մասերում ամրագրում է այն իրավական երաշխիքները, որոնք կոչված են անձին պաշտպանելու ազատությունից անօրինական զրկվելուց:

16 հոդվածի 3-րդ մասը բովանդակում է հետևյալ կարեւորագույն երաշխիքները.

1. անձը չի կարող ձերբակալված վիճակում անազատության մեջ պահվել 72 ժամից ավելի,

2. կալանավորումը կարող է փեղի ունենալ բացառապես դատարանի որոշմամբ: Այս երաշխիքը պայմանավորված է նրանով, որ դատարանը, լինելով անկախ եւ անկողմնակալ՝ կոչված լինելով ներկայացնելու բացառապես իրավունքի շահը, կարող է օբյեկտիվ եւ անաչառ գնահատական փայլ անձին ազատությունից զրկելու հիմնավորվածությանը,

3. նշված ժամկետում ձերբակալված անձի առնչությամբ կալանավորման որոշում չկայացվելու դեպքում անձը ենթակա է անհապաղ ազատ արձակման:

Այսպիսով, 16 հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված դրույթի նպատակն է բացառել արդեն իսկ ձերբակալված անձին կամայականորեն անազատության մեջ պահելն այն դեպքում, եթե այդ դրույթով սահմանված ժամկետում նրան կալանավորելու որոշում չի կայացվում: Նամապարասխանաբար՝ այդ նորմի իրավակարգավորման առարկան ձերբակալված անձի առնչությամբ այդ նորմով սահմանված ժամկետում կալանավորման որոշում չկայացնելու իրավական հետեւանքներն են: 16 հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված նորմի իրավակարգավորման առարկայից եւ նպատակից բխում է, որ այն սահմանում է ձերբակալման ինստիտուտի կիրառման դեպքում Սահմանադրությամբ սահմանված ժամկետում կալանավորման որոշում չկայացնելու իրավական հետեւանքները:

Նաշվի առնելով ՆՏ Սահմանադրության 16 հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, այդ հոդվածի 3-րդ մասի իրավակարգավորման առարկան եւ նպատակը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՆՏ Սահմանադրության 16 հոդվածը, այդ թվում՝ նաեւ դրա 3-րդ մասում ամրագրված դրույթը, չի սահմանում «ձերբակալման» եւ «կալանավորման» ինստիտուտների կիրառման, ձերբակալման կամ կալանավորման մասին իրավասու մարմինների կողմից անհրաժեշտ որոշումներ կայացնելու հաջորդականությունը, ձերբակալումը չի դիտարկում որպես

կալանավորման պարտադիր նախապայման է, հետեւաբար, ձերբակալված լինելու փաստի բացակայությունը՝ որպես կալանավորումը բացառող հանգամանք: Միաժամանակ, քրեական գործի մինչդարական վարույթի փուլում վերահսկողական իր գործառույթն իրականացնելու նպատակով դատարանի կողմից կալանավորման վերաբերյալ ընդունված որոշումը ոչ թե անձին դատապարտող ակտ է, այլ արդյունավետ ու անաչառ արդարադատություն իրականացնելու, Սահմանադրության 16 հոդվածի, Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 5 հոդվածի պահանջների կատարումն ապահովող նախապայման:

6. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ «ձերբակալում» եւ «կալանավորում» ինստիտուտների կիրառման պարտադիր հաջորդականության հնարավորությունը բացառվում է նաեւ այդ ինստիտուտների էության, նպատակների եւ կիրառման հիմքերի համաբերքստում:

«Ձերբակալման» ինստիտուտի էությունն ու նպատակները բացահայտված են ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 128 հոդվածի 1-ին մասում: Ձերբակալումը դատավարական հարկադրանքի միջոց է, որի պարտադիր հատկանիշ է կարճաժամկետ լինելը, եւ նպատակաուղղված է անձի կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելուն: Ձերբակալմամբ հետապնդվող նպատակները համահունչ են ՏՏ Սահմանադրության 16 հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետում մատնանշված նպատակներին: Այսինքն՝ օրենսդիրը որպես նշված սահմանադրական նորմում ամրագրված նպատակներին հասնելու դատավարական միջոց նախատեսել է ձերբակալումը: ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի Գլուխ 17-ը, ձերբակալման նպատակներից ելնելով, սահմանում է ձերբակալման հիմքերը եւ կարգը:

«Կալանավորման» ինստիտուտի՝ որպես խափանման միջոցի տեսակի, էությունը բացահայտված է ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 134 հոդվածում: Վերջինիս համաձայն՝ կալանավորումը միայն մեղադրյալի նկատմամբ կիրառվող խափանման միջոց է, որի նպատակն է քրեական գործով վարույթի ընթացքում անձի ոչ պարզաճ վարքագծի կանխումը: Ի փարբերություն ձերբակալման, կալանավորումը, լինելով խափանման միջոցներից մեկը, ունի այլընտրանք եւ խափանման բոլոր միջոցների շարքից ընտրվում է այն ժամանակ, երբ խափանման միջոցների կիրառմամբ հետապնդվող նպատակներին հասնելուն առավելապես կարող է նպաստել խափանման միջոցի հենց այդ տեսակը՝ հաշվի առնելով ՏՏ

քրեական դատավարության օրենսգրքի 135 հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված բոլոր հանգամանքները: Օրենսգրքի 135 հոդվածը, ամրագրելով կալանավորման հիմքերը, ըստ էության մարմանն չունի է ոչ պարզաձև վարքագծի այն հնարավոր դրսևորումները, որոնք կանխելու նպատակով որպես խափանման միջոց կիրառվում է կալանավորումը: Կալանավորման նպատակի եւ հիմքերի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ կալանավորմամբ հետապնդվող նպատակներն ըստ էության համահունչ են ՏՏ Սահմանադրության 16 հոդվածի 1-ին մասի, մասնավորապես 3-րդ կետում մարմանն չված նպատակին, այն է՝ օրենքով սահմանված որոշակի պարտականությունների կատարումն ապահովելու նպատակին, ինչպես նաեւ 4-րդ կետում մարմանն չված՝ հանցագործությունը կատարելուց հետո անձի փախուստը կանխելու նպատակին: Այսինքն, օրենսդիրը՝ որպես նշված սահմանադրական նորմում ամրագրված նպատակներին հասնելու դատավարական միջոց նախատեսել է կալանավորումը:

«Ձերբակալում» եւ «կալանավորում» ինստիտուտների՝ օրենսդրությամբ սահմանված նպատակների եւ հիմքերի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս եզրահանգել, որ այդ ինստիտուտներն ունեն ինքնուրույն բովանդակություն, հետապնդում են միմյանցից ըստ էության փոքրերվող նպատակներ, ունեն կիրառման միմյանցից էապես փոքրերվող հիմքեր: Դրանցից յուրաքանչյուրն օրենսդիրն ընտրել է որպես ՏՏ Սահմանադրության 16 հոդվածի 1-ին մասում մարմանն չված առանձին նպատակների հասնելու ինքնուրույն դատավարական միջոց, եւ կիրառվում է փոքրեր հիմքերի առկայությամբ: Ներառաբար, դրանցից յուրաքանչյուրը, առանց որեւէ փոխադարձ-նավորվածության, փոխկապակցվածության եւ հաջորդականության, ինքնուրույնաբար կարող է կիրառվել, երբ առկա են դրանով հետապնդվող նպատակները եւ դրա կիրառման համար անհրաժեշտ հիմքերը: Ներախուզման մեջ գտնվող մեղադրյալի պարագայում, երբ կալանավորման հիմքերն առավել ակնհայտ են եւ ոչ վիճահարույց, կալանավորումն ըստ էության այն համարժեք իրավաչափ միջոցն է, որն անհրաժեշտ է կալանավորմամբ հետապնդվող նպատակի համար:

7. Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի՝ անձի ազատության եւ անձնական անձեռնմխելիության իրավունքն ամրագրող 5 հոդվածի 3-րդ կետը, որպես անձին ազատությունից զրկելու գործընթացում օրինականության ապահովման կարեւոր երաշխիք, պահանջում է, որ ազատությունից զրկված անձն անհապաղ փարվի դատավորի կամ այլ պաշտոնավար անձի մոտ, ով օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական

իշխանություն: Կոնվենցիայի այս դրույթի վերաբերյալ ձեռավորված՝ Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքն անձին ազատությունից զրկելու օրինակա- նության նկատմամբ դատական վերահսկողության նշված պահանջի բաղադրարար է համարում, ի թիվս այլոց, անձին ազատությունից զրկելու օրինականության հարցի քննության ընթացքում փոխադրված անձի լավելու իրավունքի ապահովումը (մասնավորապես, փեն, Եվրոպական դատարանի՝ Կամպանիս ընդդեմ Նունասարանի գործով 1995թ. հուլիսի 13-ի վճիռը, կետ 47, *Kampanis v. Greece*, Աքվիլինա ընդդեմ Մալթայի գործով 1999թ. ապրիլի 29-ի վճիռը, 47-50-րդ կետեր, *Aquilina v. Malta*): Այս իրավունքի իրացումը հնարավոր է դառնում փոխադրված անձին ազատությունից զրկելու պահից անհապաղ դատավորի մոտ փանելու միջոցով:

ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն՝ կալանքի ձեռով անձին ազատությունից զրկելու հարցի քննարկումը փեղի է ունենում վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից կալանքը՝ որպես խափանման միջոց կիրառելու միջնորդության դատական քննության շրջանակներում: ՆՏ քրեական դատա- վարության օրենսգրքի 285 հոդվածի 2-րդ մասը, սահմանելով կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու վերաբերյալ միջնորդության քննարկմանը ներկա գրավող սուբյեկտների շրջանակը, Կոնվենցիայի 5 հոդվածի 3-րդ կետի պահանջ- ներին համահունչ՝ ապահովում է ազատությունից զրկված անձի՝ դատարանի առջև լավելու իրավունքի իրացումը:

Նաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ դատավորի մոտ փարվելու եւ լավելու իրավունքի իրացումն անմիջականորեն եւ անխզելիորեն կապված է անձին փաստացիորեն անազատության մեջ պահելու, այն է՝ անձին հասարակությունից ֆիզիկապես մեկուսացնելու փաստի հետ՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այդ իրավունքի իրացման երաշխավորման պարտականությունը պետության համար ծագում է անձին ազատությունից փաստացիորեն զրկելու, այն է՝ անձին հասարակությունից ֆիզիկապես մեկուսացնելու պահից: Այսինքն՝ ինչպես ՆՏ Սահմանադրության 16 հոդվածով, այնպես էլ Կոնվենցիայի 5 հոդվածով նախա- քննված բոլոր երաշխիքները, այդ թվում՝ նաեւ դատարանի առջև լավելու իրավունքը, սկսում են գործել միայն այն պահից սկսած, երբ անձը պետության կողմից փաստացիորեն զրկվում է ազատությունից: Ներկաբար, նկատի ունենալով, որ հետախուզման մեջ գրավող անձը փաստացիորեն ազատությունից զրկված չէ, նրա բացակայության պայմաններում կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու վերաբերյալ միջնորդության քննարկման ժամանակ այդ անձը չի օգտվում վերոհիշյալ երաշխիքներից, այդ թվում՝ դատարանում լավելու իրավունքից: Ուստի նման

իրավիճակում մեղադրյալի բացակայությամբ նրա նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին որոշման կայացումը չի կարող հանգեցնել ՏՏ Սահմանադրության 16 հոդվածով եւ Կոնվենցիայի 5 հոդվածով երաշխավորված իրավունքների խախտման: Ընդ որում, քրեական հետապնդման մարմինների պարտականությունն ազատությունից զրկված անձի ներկայության ապահովումն է կալանավորումը որպես խափանման միջոց կիրառելու միջնորդության քննարկման նպատակով հրավիրված դատական նիստին:

8. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նաեւ նշել, որ հետախուզման մեջ գտնվող անձի վերաբերյալ կալանքի որոշում կայացնելու ընթացակարգը կիրառվում է նաեւ քրեական գործերով իրավական օգնության եւ հանձնման մասին միջազգային փաստաթղթերում՝ ԱՊՏ շրջանակներում 1993թ. հունվարի 22-ին Մինսկում եւ 2002թ. հոկտեմբերի 7-ին Քիշնեւում կնքված՝ «Քաղաքացիական, ընտանեկան եւ քրեական գործերով իրավական օգնության եւ իրավական հարաբերությունների մասին» կոնվենցիաներում, Եվրոպայի խորհրդի շրջանակներում կնքված՝ «Նանձնման մասին» կոնվենցիայում եւ այլն: Վերոհիշյալ կոնվենցիաների ուսումնասիրությունը վկայում է՝ հաշվի առնելով, որ հանձնման գործընթացը, որպես կանոն, երկարատեւ պրոցես է, նշված միջազգային պայմանագրերը մինչեւ հայցող պետության իշխանություններին հանձնման ենթակա անձին հանձնելը, որպես կանոն, թույլ են տալիս նրան ազատությունից զրկել մինչեւ 30-40 օր ժամկետով: Ըստ այդմ, նշված միջազգային փաստաթղթերը հայցող պետությունից պահանջում են որպես ազատությունից զրկելու իրավական հիմք ներկայացնել այնպիսի դատավարական ակտ, որը հնարավորություն կտա տվյալ անձին անազատության մեջ պահել որոշակի երկարատեւ ժամանակահատվածի ընթացքում: Մասնավորապես, Մինսկի կոնվենցիայի 58 եւ Քիշնեւի կոնվենցիայի 67 հոդվածների 2-րդ մասերը սահմանում են, որ քրեական հետապնդում իրականացնելու կամ պարասխանավորության ենթարկելու համար հանձնելու վերաբերյալ հարցմանը պետք է կցված լինեն կալանքի վերցնելու եւ որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշումների հաստատված պատճենները, համապարասխանաբար 60 եւ 68 հոդվածները նախատեսում են հանձնման մասին հաղորդում ստանալուց հետո անձին կալանքի վերցնելու հնարավորություն, իսկ 61 եւ 70 հոդվածները նախատեսում են նաեւ հանձնվող անձին կալանքի վերցնելը կամ ձերբակալելը նաեւ միջնորդության հիման վրա, այսինքն՝ եթե հանձնման մասին հաղորդում դեռ չկա, սակայն առկա է հայցող կողմի միջնորդությունը, որը պարունակում է հղում այն դատական որոշմանը,

որով անձի նկատմամբ հայցող պետությունում կալանք է կիրառվել, եւ որը պետք է ներկայացվի հանձնման մասին հաղորդման հետ, ապա հայցվող պետությունը կարող է առանց դատարանի որոշման կալանավորել անձին:

Նաշվի առնելով, որ ձերբակալումը հարկադրանքի կարճաժամկետ միջոց է, իսկ հանձնման գործընթացը պահանջում է շար ավելի երկար ժամանակ, հանձնման ենթակա անձին ավելի երկար ժամկետով անազատության մեջ պահելու օրինական հիմք, հետեւաբար, հետախուզվող անձի հանձնումը Նայաստանի Նանրապետությանը հնարավոր է դառնում միայն փոխադրված անձի վերաբերյալ կալանքի որոշման առկայության դեպքում: Բացի դրանից, 1977 թ. Ստոկհոլմում կայացած Ինտերպոլի 46-րդ Գլխավոր ասամբլեայի նախաշրջանում ընդունված թիվ 15 որոշման, 2008թ. Սանկտ Պետերբուրգում կայացած 77-րդ նախաշրջանում ընդունված թիվ AG -2008-RAP-06 որոշման եւ այս կազմակերպության կողմից ընդունված մի շարք այլ ակտերի համաձայն Ինտերպոլի խողովակներով հետախուզվող անձանց նկատմամբ միջազգային հետախուզում հնարավոր չէ հայտարարել՝ առանց հետախուզվողի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց ընդունելու մասին որոշման առկայության:

9. Անձին ազատությունից գրկելը նրա մեկուսացումն է հասարակությունից, ընդհանրապես, ինչը ենթադրում է, ի թիվս այլոց, ծառայողական պարտականությունների կատարման, իր հայեցողությամբ փեղաշարժվելու եւ անսահմանափակ թվով անձանց հետ շփվելու անհնարինություն: Այսինքն՝ ձերբակալման կամ կալանավորման միջոցով ազատությունից գրկումը, որպես պարտադիր հարկանիշ, ի թիվս այլոց, ներառում է ազատ փեղաշարժվելու իրավունքի սահմանափակում: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ եթե որեւէ իրավական ինստիտուտի կիրառում անհրաժեշտաբար եւ անխուսափելիորեն ենթադրում է այս կամ այն իրավունքի իրավաչափ սահմանափակում, ապա նման ինստիտուտի կիրառումը չի կարող ենթադրել նաեւ փոխադրված իրավունքի խախտում: Այս հիմքով սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրության 16 հոդվածի հիման վրա ազատության եւ անձնական անձեռնմխելիության իրավունքի սահմանափակման շրջանակներում Սահմանադրության 25 հոդվածով սահմանված՝ ազատ փեղաշարժվելու իրավունքի ենթադրյալ խախտումը չի կարող սահմանադրական դատարանում դառնալ քննության առարկա:

Այն դիրքորոշումը, որ Կոնվենցիայի 5 հոդվածի հիման վրա ազատության եւ անձնական անձեռնմխելիության իրավունքի շրջանակներում չի կարող վիճարկվել

նաև փեղաշարժի իրավունքի ենթադրյալ խախտումը, արտահայտված է նաև Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում (մասնավորապես, Գուզարդին ընդդեմ Իտալիայի գործով 1980թ. նոյեմբերի 6-ի վճիռը, կետ 92, Guzzardi v. Italy):

Նաշվի առնելով վերոշարադրյալը՝ սահմանադրական դատարանն անհիմն է համարում դիմողի պնդումն առ այն, որ հեփախուզման մեջ գտնվող անձի բացակայության պայմաններում նրա նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց ընփրելու որոշումը խախտում է ազատ փեղաշարժվելու նրա սահմանադրական իրավունքը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Նայաստանի Նահանգապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Նայաստանի Նահրապետության օրենքի 19, 63, 64 եւ 69 հոդվածներով, Նայաստանի Նահրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց.**

1. ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285 հոդվածի 2-րդ մասի երկրորդ պարբերությունը համապարասխանում է Նայաստանի Նահրապետության Սահմանադրությանը:

2. Նայաստանի Նահրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՆՈՂ

Գ. ՆԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ